

razstava

**SLOVENSKA
ZGODOVINA
LJUBLJANSKI GRAD**

razstava

Dobrodošli na razstavi o slovenski zgodovini. Drobci naše zgodovine, ki jih boste videli, otipali in slišali na razstavi so le nekateri izmed mnogih, ki jih lahko najdete po muzejih, razstaviščih in prizoriščih širom Slovenije. Tukaj in zdaj so zato, da vas povabijo na pot po naši deželi in njenih zgodbah.

Današnje ozemlje Slovenije je svojo izjemno lego, na križišču naravnih poti med Alpami, Jadranom in Panonijo, že od najstarejših obdobj stičišče različnih kultur in ljudstev, ki so nam s svojimi dejanji in načinom življenja zapustili bogato dediščino. Geografska raznolikost je skozi tisočletja vplivala na neenotno poselitev posameznih pokrajin.

razstava

**SLOVENSKA
ZGODOVINA
LJUBLJANSKI GRAD**

SPOŠTOVANI OBISKOVALCI, DRAGI GOSTJE ...

Grad na griču nad mestom – imenujemo ga preprosto ljubljanski – je sam po sebi zgodovina. Prvotno utrdbo je zaradi turške nevarnosti v 15. stoletju nadomestil kamnit grad, kasneje večkrat dozidan. Bil je domovanje tuje gosposke - fevdalcev in plemičev, strateška vojaška utrdba v obeh svetovnih vojnah, pa tudi mestni zapor in zasilno prebivališče priseljencev.

Obsežna in strokovno zahtevna prenova, ki je trajala dobrih pet desetletij, je omogočila, da je v zadnjih letih Ljubljanski grad postal slikovito prizorišče najrazličnejših kulturnih dogodkov in prireditev. Ob tem ostaja prepoznavno znamenje in simbol Ljubljane; z našo zadnjo pridobitvijo, vzpenjačo, pa ena najbolj obiskanih turističnih točk prestolnice in celotne Slovenije.

Sto tisoč obiskovalcem Gradu želimo, poleg čudovitih razgledov, monumentalnosti grajske arhitekture, umetniških prireditev in možnosti za sprehode in pogostitev, ponuditi tudi vpogled v preteklost, posebnosti in znamenitosti dežele tega koščka sveta med Alpami in Jadranom.

Z nelahko nalogo se je spopadla skupina vrhunskih zgodovinarjev, muzealcev in oblikovalcev pod vodstvom dr. Boža Repeta, mag. Blaža Vurnika in Irene Šinkovec. Veseli me, da so uspeli postaviti sodobno razstavo, ki predstavlja slovensko zgodovino jedrnato, pregledno in celovito s poudarkom na izbranih temah in osebnostih. Poteši naj radovednost različnih generacij obiskovalcev, domačinov ter tujcev in naših gostov s posebnimi potrebami.

Moja posebna zahvala gre tudi Blažu Peršinu, direktorju Muzeja in galerij mesta Ljubljane ter Stanetu Miklavcu, vodji Ljubljanskega gradu (Festival Ljubljana) za vsa prizadevanja, da je tudi z njuno strokovnostjo razstava zasijala v pravi luči.

Verjamem, da vas bo ta privlačen, poljuden in obenem strokoven »uvod« pritegnil tudi k obisku Mestnega muzeja in drugih ljubljanskih galerij, kjer lahko še dodatno nahranite svojo vedoželjnost.

Dobrodošli v najlepšem mestu na svetu – in kmalu spet na svidenje!

Zoran Janković
župan mesta Ljubljana

PRAZGODOVINA IN RIMSKO OBDOBJE (200 000 PR.N.ŠT. - 500)
7

SREDNJI IN ZGODNJI NOVI VEK (500 - 1800)
15

DOLGO 19. STOLETJE IN 1. SVETOVNA VOJNA (1800 - 1918)
31

JUGOSLOVANSKA KRALJEVINA IN 2. SVETOVNA VOJNA (1918 - 1945)
37

SOCIALISTIČNA JUGOSLAVIJA (1945 - 1991)
43

SAMOSTOJNA SLOVENIJA (OD 1991)
51

200 000 pr.n.št. – 500

PRAZGODOVINA IN RIMSKO OBDOBJE

- ★ DANAŠNJE OZEMLJE SLOVENIJE JE S SVOJO IZJEMNO LEGO, NA KRIŽIŠČU NARAVNIH POTI MED ALPAMI, JADRANOM IN PANONIJO, ŽE OD NAJSTAREJŠIH OBDOBIJ STIČIŠČE RAZLIČNIH KULTUR IN LJUDSTEV, KI SO NAM S SVOJIMI DEJANJI IN NAČINOM ŽIVLJENJA ZAPUSTILI BOGATO DEDIŠČINO. GEOGRAFSKA RAZNOLIKOST JE SKOZI TISOČLETJA VPLIVALA NA NEENOTNO POSELITEV POSAMEZNIH POKRAJIN. NAJSTAREJŠI REDKI SLEDOVI ČLOVEKOVE PRISOTNOSTI NA SLOVENSKEM OZEMLJU SEGAJO DALEČ V KAMENO DOBO, V OBDOBJE POLEDENITEV IN VMESNIH OTOPLITEV, OKOLI 200 000 LET V PRETEKLOST.

EMONEC,
2. stoletje
Narodni muzej Slovenije

Pred približno 80 000 leti so se tu naselili neandertalci, okoli 40 000 let kasneje so se jim pridružili kromanjonci, predniki današnjega človeka. Preživljali so se z lovom in nabiralništvom ter izdelovali kamnita in koščena orodja. Piščal iz jame Divje babe in šivanka iz Potočke zijalke pa kažeta na visoko stopnjo njihovega razvoja.

Še veliko mrzlih obdobij je preteklo, preden so se ljudje lahko za stalno naselili. To sta jim omogočili otoplitev ob koncu ledene dobe ter udomačitev rastlin in živali, presežna hrana pa je vplivala tudi na povečanje prebivalstva. Z zgraditvijo stalnih bivališč je človek prvič intenzivno posegel v naravno okolje. Geografsko raznoliko ozemlje današnje Slovenije je omogočilo različne vrste naselitvenih prostorov, od jam, nižin do jezerskih in rečnih obrežij. Med najzanimivejšimi naselbinami so prav gotovo kolišča - naselja na kolih, ki jih poznamo z Ljubljanskega barja. Najstarejša KOLIŠČA sodijo v čas mlajše kamene dobe

(okoli 4 500 pr.n.št.), najmlajša pa že v bronasto dobo (okoli 1 800 pr.n.št.). Sprememba načina življenja - prehod od neprestanih selitev za ulovom v poljedelstvo in živinorejo - je prebivalcem omogočila razvoj novih dejavnosti in trajnejših izdelkov. Lončene posode, žrmlje, uteži za statve ter glajena kamnita in koščena orodja so najpogostejši ostanki teh ljudi.

Zanimanje za odkrivanje novega je pripeljalo do odkritja kovin, najprej bakra, trdnjšega bron in nato še železa. Najstarejše najdbe iz bakra segajo v Slovenijo v 4. tisočletje pr.n.št., obsežnejšo predelavo kovin pa poznamo šele iz pozne bronaste dobe (13.-8. stoletje pr.n.št.), ko so v jugovzhodnoalpskem prostoru nastala številna nova naselja. Bron je bil primeren za izdelavo novih oblik orodja in orožja (sekir, srpov, nožev, mečev in bodal) ter okrasnih in uporabnih predmetov (nakita, sponk). Številne od njih so, kljub dragocenosti in vrednosti, darovali svojim božanstvom v jame in reke.

Obdobje pozne bronaste dobe zaznamuje obsežna plana grobišča, kjer so prebivalci sežigali in pokopavali svoje umrle. Po njih je obdobje dobilo tudi ime kultura žarnih grobišč.

Uporaba železa in bogate zaloge železove rude na slovenskem ozemlju so močno spremenile poselitveno sliko. Število naselij, ki so nastala na naravno dobro varovanih vzpetinah, se je v času starejše železne dobe od 8. do konca 4. stoletja pr.n.št. močno povečalo. Gradišča - s kamnitim zidom utrjene vasi - so bila hierarhično urejena naselja večjih skupnosti. Knezi, bojovníki, obrtniki, trgovci ter visoko kakovostni kovaški izdelki za potrebe vojskovanja, situlska umetnost in drugi presežki, so prazgodovinske prebivalce na slovenskem ozemlju le za korak ločili od bližnjih urbanih civilizacij, s katerimi so bili v stiku. Grški in rimski pisci nam v legendah popisujejo slovensko ozemlje in poti, po katerih so že dolgo pred prihodom Rimljanov potovali in trgovali etru-

ščanski trgovci ter trgovci iz Grčije in z Vzhoda. Najbolj znana je t. i. jantarna pot, po kateri so tovorili jantar od Baltika pa vse do Padske nižine, kar potrjuje nakit iz jantara v bogatih ženskih grobovih v naših krajih. O poteh, ki so vodile od Črnega morja do Jadrana, pa govori ena od različic legende o argonavtih.

Konec prazgodovinskega obdobja zaznamuje preseljevanje Keltov od okoli leta 400 pr.n.št. naprej, ki je zarisalo novo etnično podobo Evrope in ki ga potrjujejo tako pisni kot arheološki viri. Naše kraje so Kelti dosegli okoli leta 300 pr.n.št. Med številnimi keltskimi plemeni so bili tudi Noriki. Ti so proti koncu 2. stoletja pr.n.št. ustanovili Noriško kraljestvo (Regnum Noricum); pripadala so mu tudi plemena, ki so poseljevala slovensko ozemlje. O keltskih bojovníkih, ki so bili v očeh rimskih piscev neustrašni in krvoločni, nam pripovedujejo bogate najdbe keltskega orožja. Kelti so nam zapustili tudi prvi denar.

45000 pr.n.št.

3200 pr.n.št.

< NAJSTAREJŠA PIŠČAL
NA SVETU
pred približno 45 000 leti
Narodni muzej Slovenije

 > LESENO KOLO Z OSJO Z
LJUBLJANSKEGA BARJA
okoli 3200 pr.n.št.
Mestni muzej Ljubljana

Vsaj v 3. stoletju pr.n.št. so zanimanje za naše kraje pokazali tudi Rimljani. Sprva so jih privlačile predvsem ugodne trgovske poti, ustanovitev rimskega mesta Akvileja (Oglej) leta 181 pr.n.št. pa je imela strateški pomen za osvajanje predalpskega prostora. Že nekaj let zatem so zasedli Istro, nato pa s postopnim osvajanjem in romanizacijo mejo premaknili daleč proti vzhodu. V letih 35–33 pr.n.št. so pokorili Delmate, Japode in Panonce, okoli leta 15 pr.n.št. priključili zavezniški Norik in v letih 14–9 pr.n.št. zasedli še Panonijo. Novoosvojena ozemlja so Rimljani postopno vključili v svoj državni in pravni red. Zahodna in kasneje še osrednja Slovenija je postala sestavni del Italije, ostali predeli pa so bili v provincah Norik in Panonija.

Antični Rim je s svojo mogočno državo, multietničnostjo in lahko rečemo tudi prvo globalizacijo bistveno zaznamoval zahodno civilizacijo. Slovensko ozemlje je v rimskem obdobju doživelo velik napredek. Središča romanizacije so bila mesta, ki so bila med seboj povezana z mogočnim cestnim omrežjem. Vsako mesto je imelo svoje upravno območje, širše zaledje, od katerega je živelo. Ozemlje današnje Slovenije je bilo razdeljeno na pet agrov (Tergeste – Trst, Emona – Ljubljana, Celeia – Celje, Neviodunum – Drnovo pri Krškem in Poetovio – Ptuj). Poetovio, ki je ležal na obeh bregovih Drave, je bil največje rimsko mesto na slovenskem ozemlju.

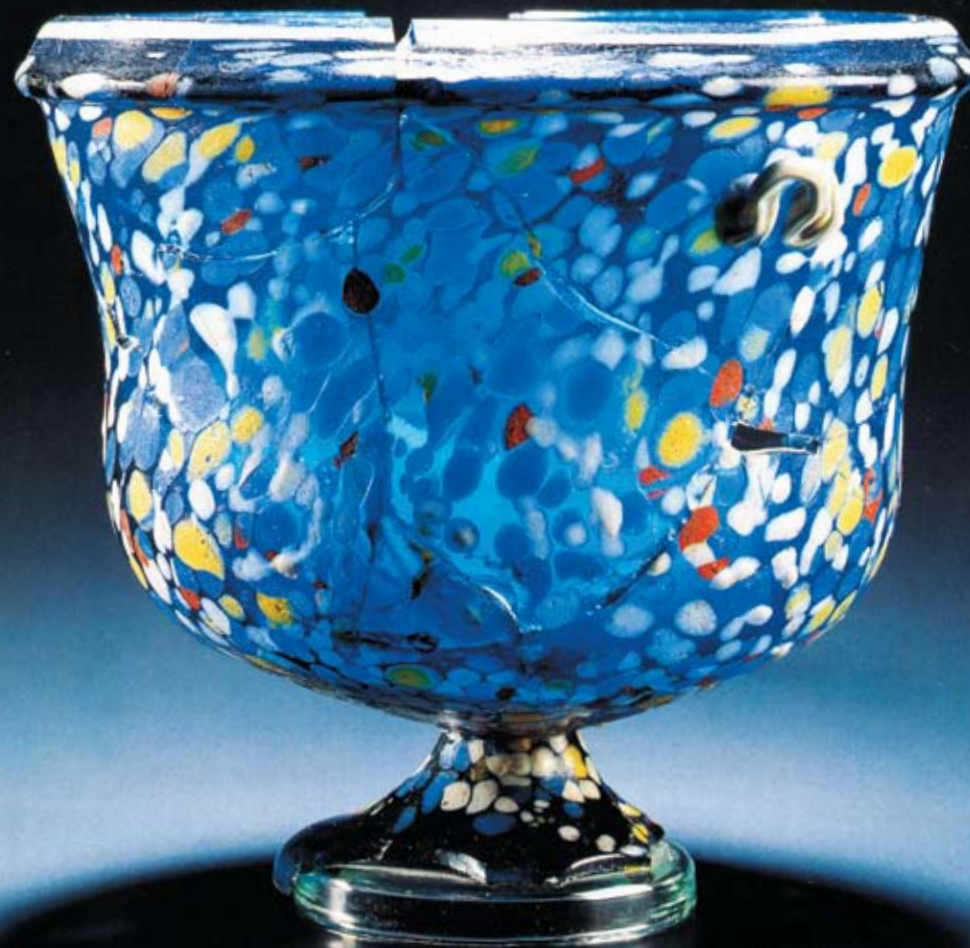
Mesta so bila pomembna upravna, obrtniška in trgovska središča. Njihova gradnja je bila natančno načrtovana in je vključevala obzidje, ceste, kanalizacijo, stanovanjske stavbe ter trg z upravnimi stavbami in osrednjim svetiščem. Pravilen pravokoten obris mesta je imela samo Emona, ostala

5. st. pr.n.št.

1. stoletje

< SITULA Z VAČ
5. stoletje pr.n.št.
Narodni muzej Slovenije

> ČAŠA IZ MOZAIČNEGA
STEKLA
1. stoletje
Mestni muzej Ljubljana

mesta so se prilagodila obstoječemu reliefu.

Rimljani niso bili mojstri le v gradnji cestnega omrežja in mest, temveč so v naše kraje prinesli tudi druge novosti. V kmetijstvu so uporabljali dvoletno kolobarjenje in plug, izsuševali so močvirja in regulirali rečne struge, cveteli so rudarstvo in obrtniške delavnice, trgovina je bila še vedno ena od pomembnejših dejavnosti. Blago so tovorili po cestah in vodnih poteh. Amfore so imele oznake z navedbo vsebin in proizvajalca. Uveljavilo se je denarno poslovanje.

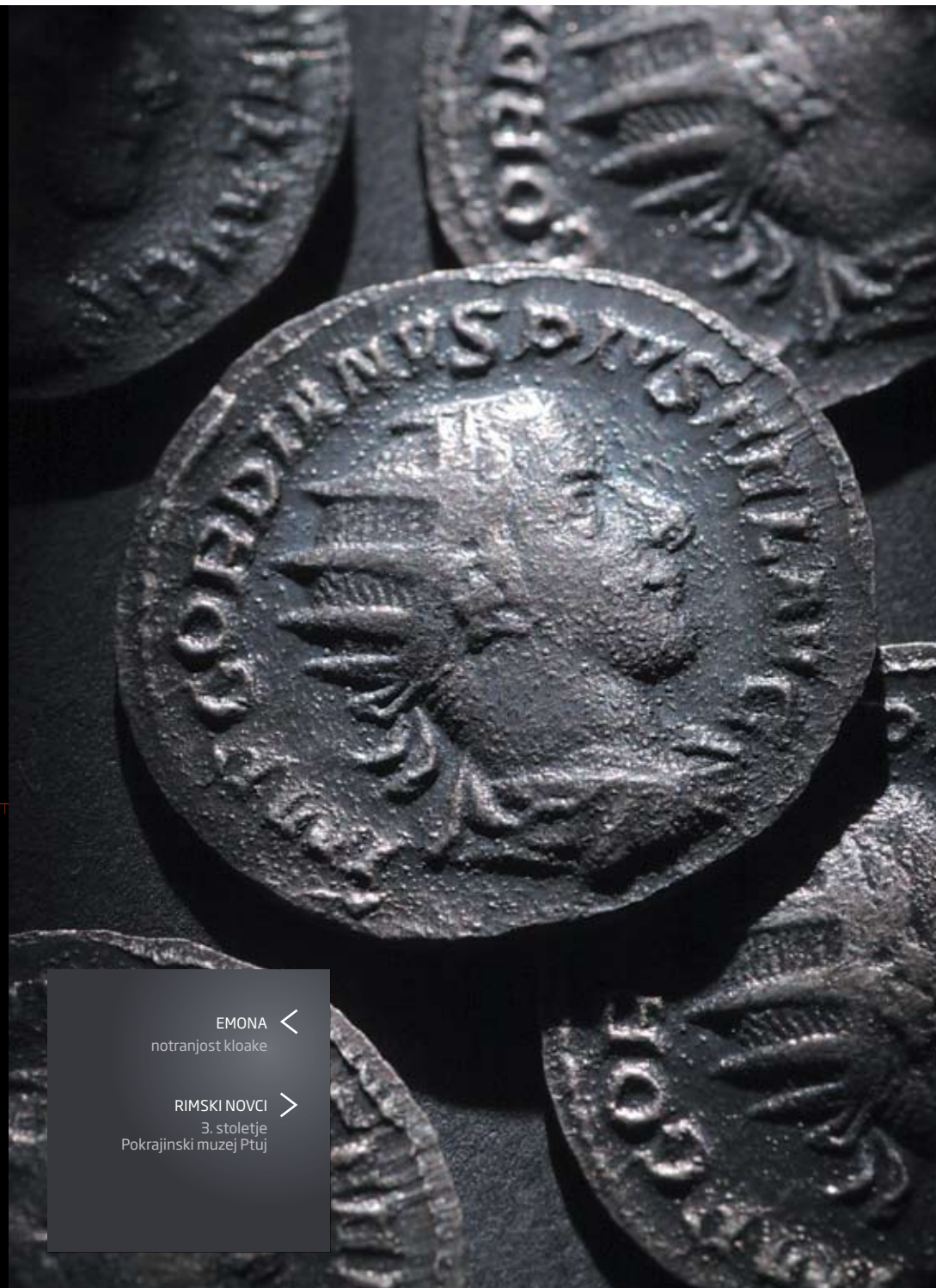
Mirni časi so se končali v času markomanskih vojn (167–180). Vdor barbarskih ljudstev in kuga, ki so jo prinesli vojaki z vzhoda sta opustošila tudi naše kraje. Notranja nesoglasja, državljanske vojne in zunanji pritiski so zaznamovali naslednja stoletja. V 3. stoletju je na kraških prelazih začel nastajati nov obrambni sistem, ki je z vzhoda varoval Italijo. Potekal je od

Kvarnerskega zaliva na jugu do Ziljske doline na severu. Zanj se je v pisnih virih ohranilo ime claustra Alpium Iuliarum.

V nemirnih časih je imelo pomembno vlogo tudi krščanstvo. Sprva je bilo preganjano, po bitki leta 394, ki je potekala prav na našem ozemlju med Hrušico in Ajdovščino in v kateri je zmago slavil Teodozij, pa je postalo edina priznana državna vera. Posamezna mesta so postala sedeži škofij. Že v začetku 4. stoletja je na Ptuju deloval škof Viktorin, pisec cerkvenih spisov. Iz časa pozne antike poznamo spomenike sakralne arhitekture, napise, pa tudi predmete iz vsakdanjega življenja s krščanskimi simboli.

V času preseljevanja ljudstev v 5. in 6. stoletju se je poselitvena slika slovenskega ozemlja bistveno spremenila. Blišč nekdanjih mest so zamenjale varne višinske postojanke. Na poti v Italijo so se za kratek čas tu nastanili tudi Huni, Goti in Langobardi.

3. stoletje

EMONA <
notranjost kloake

RIMSKI NOVCI >
3. stoletje
Pokrajinski muzej Ptuj

500 - 1800

SREDNJI IN ZGODNJI NOVI VEK★ **SREDNJEVEŠKO OBDOBJE**

TISOČLETJE DOLGI SREDNJI VEK JE NA DANAŠNJEM SLOVENSKEM ETNIČNEM OZEMLJU VZNIKNIL KONEC 5. IN V ZAČETKU 6. STOLETJA PO POSTOPNEM SESUTJU ANTIČNIH DRŽAVNIH, POLITIČNIH, GOSPODARSKIH, DRUŽBENIH, KULTURNIH IN VERSKIH STRUKTUR. TRAJAL JE Približno DO KONCA 15. STOLETJA.

SVETA TROJICA,
Francesco Robba, 1721
Mestni muzej Ljubljana

Srednji vek je v primerjavi z antičnim obdobjem prinesel nove civilizacijske poteze. Številne med njimi so trajno zaznamovale zgodovino tega prostora in presegle čas srednjega veka, nekatere so celo sestavina sodobnega sveta. Med slednje gotovo sodijo etnično-jezikovna, naselbinska in verska podoba. Naselitev pretežno južnoslovanskih in v bistveno manjšem obsegu zahodnoslovanskih skupin, ki so ob Dravi, Muri in Savi od sredine, zlasti pa od konca 6. stoletja naprej naseljevale dokaj prazen in politično neorganiziran prostor Vzhodnih Alp, je zasnovala tisti jezikovno-etnični temelj, na katerem se je skozi različne etnične povezave, politične tvorbe in identitete v dolgotrajnem procesu veliko pozneje oblikoval slovanski narod.

Slovanska naselitev je oblikovala novo jezikovno, družbeno, gospodarsko, kulturno in versko podobo vzhodnoalpskega prostora, čeprav so slovanski prišleki določene kulturne prvine pre-

vzeli tudi od romaniziranega staroselskega prebivalstva. Slovanska naselitev se je končala približno okoli l. 800.

Karantanija, protodržavna tvorba alpskih Slovanov na tleh današnje Koroške, politično samostojna od druge polovice 7. do srede 8. stoletja, nato pa do leta 820 odvisna kneževina v okviru frankovske države, in veliko manj strukturirana plemenska tvorba Karniolcev južno od Karavank, od konca 8. stoletja prav tako vključeni v frankovsko državo, sta bili prvi skupnosti na današnjem slovenskem nacionalnem ozemlju ali v njegovi bližini, kjer se je oblikovala nova, v jedru slovanska identiteta.

Severno od Karavank je po l. 600 nastala slovanska kneževina Karantanija, ki je bila do sredine 8. stoletja samostojna politična skupnost. V njej se je oblikovala slovanska etnična skupnost Karantancev. Vojaški pritisk Avarov je malo pred l. 743 karantanskega kneza Boruta prisilil, da se je v

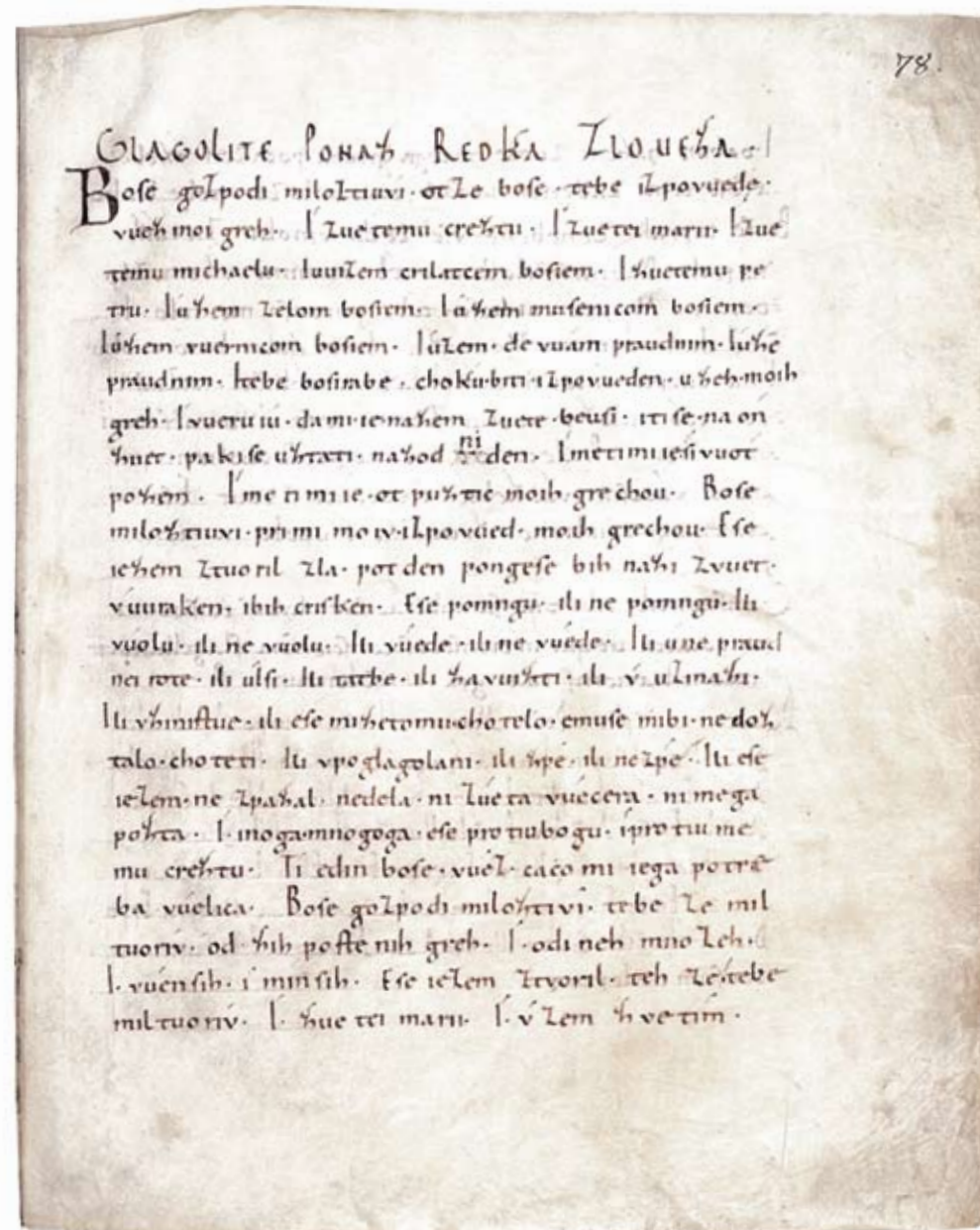
7. stoletje

10. stoletje

< SLOVANSKA SPONKA
7. - 8. stoletje
Narodni muzej Slovenije

> BRIŽINSKI SPOMENIKI
10. stoletje
Faksimile, original
hrani Bavarska državna
biblioteka v Münchnu

zameno za pomoč podredil Bavarcem in Frankom. Ko je l. 752 knez postal na Bavarskem pokristjanjeni Borutov nečak Hotimir, se je v Karantaniji začelo pokristjanjevanje. Upori proti pokristjanjevanju in krščanskemu knezu v šestdesetih letih 7. stoletja niso mogli preprečiti sprememb, ki so Karantance integrirale v zahodnoevropski kulturni okvir. Notranja samostojnost Karantanije se je končala po neuspelem upor proti frankovski oblasti l. 820; zamenjala jo je frankovska uprava.

V Karantaniji je politična elita predala oblast plemenskemu knezu z obredom ustoličenja na knežji kamen. Obred, skozi stoletja fevdalizma sicer močno spremenjen, se je ohranil do začetka 15. stoletja pri simbolnem izročanju oblasti koroškim vojvodam. Fevdalizmu tuj običaj, v katerem je kmet v slovenskem jeziku simbolno predal oblast v kmeta preoblečenemu vojvodi, ki je bil po družbenem položaju plemič nemškega jezika, je

vzbujal pozornost srednjeveških in zgodnjenovoveških piscev, denimo znamenitega francoskega pravnika iz 16. stoletja Jeana Bodina.

V frankovski mejni grofiji Spodnji Panoniji je po letu 861 kot mejni grof vladal slovanski knez Kocelj. Leta 869 se je pridružil upor proti Frankom in do leta 874 vladal kot samostojen knez v prestolnici Blatenskem kostelu. V času Koclja sta v Spodnji Panoniji delovala sv. Ciril in Metod, Grka iz okolice Soluna, ki sta v Spodnji Panoniji vpekljala bogoslužje v slovanskem jeziku.

Brižinski spomeniki, tri bogoslužna besedila, napisana v 10. stoletju v arhaičnem slovenskem jeziku, so reprezentativen zgled jezikovnega diferenciranja od drugih južnoslovanskih in zahodnoslovanskih govorov ter ob Stiškem (prva pol. 15. stoletja) in Rateškem rokopisu (druga pol. 14. stoletja) redki pisni dokaz o ustroju in razvoju jezika, ki ga je govorila velika večina prebivalstva.

1248

ULRIK III. SPANHEIMSKI

Novec, kovan med letoma 1248 in 1269 v Kamniku. Mestni muzej Ljubljana

Trajna ostalina srednjega veka je naselbinska podoba današnje Slovenije. Nekatere vasi imajo svoj začetek že v zgodnjem srednjem veku, v glavnem pa so nastajale v času visokosrednjeveškega gospodarskega in demografskega vzpona med 10. in 13. stoletjem. V 12., 13. in 14. stoletju je nastala tudi večina mest, nekaj naselbin je mestne pravice dobilo v 15. stoletju. V mestnih jedrih skoraj vseh sodobnih slovenskih mest je še vedno dobro razpoznaven srednjeveški urbanizem.

S krščanstvom, ki se je s pokristjanjenjem dveh najpomembnejših mladeničev iz karantanske knežje družine ok. leta 743 kljub odporu dela karantanske družbene elite spet začelo širiti in se je vsaj na površju uveljavilo v 9. stoletju, je slovenski etnični prostor v verskem in kulturnem smislu postal del katoliške zahodne in srednje Evrope.

Za srednjeveško obdobje je značilna izrazita prevlada kmetijstva in po-

deželja. Kmetijstvo je bilo vpeto v specifično organizacijsko obliko, zemljiško gospodstvo, in v družbeni okvir fevdalizma. Zemljiško gospodstvo je kot fevd ali kot alod pripadalo zemljiškemu gospodu. Zemljiški gospodje, fevdalci, so bili posamezni plemiči ali pa cerkev, denimo različne škofije. Fevdalci so zemljo obdelovali v lastni režiji s podložno delovno silo, ali pa so jo (predvsem od 12. stoletja dalje) podelili v najem kmetom in v zameno dobivali rento. V visokem srednjem veku (11.–13. stoletje) so se kmetje po svojem pravnem položaju med seboj razlikovali, v poznem srednjem veku pa je nastal razmeroma enoten podložniški razred.

Mesta so bila majhna in niso presegala vloge lokalnih tržišč in lokalnih proizvajalcev obrtnih izdelkov.

Slovenski etnični prostor je bil od leta 820 naprej vključen v državne tvorbe (karolinška država, vzhodnofrankovska država, Sveto rimsko cesarstvo, Ogrska, Benetke), katerih središča so

bila zunaj njega. V visokem in poznem srednjem veku (11.–15. stoletje) so se oblikovale dežele Štajerska, Kranjska, Koroška, Goriška, Celje in Istra. To so bile samoupravne teritorialne enote pod vodstvom deželnega kneza in deželnega plemstva, ki so se, razen Celja, ohranile do leta 1918.

Dislokacija političnih središč je povzročila specifično oblikovanje družbene in politične elite ter odtekanje sredstev. Prav tako je preprečila oblikovanje pomembnih domačih središč ter slovenski etnični prostor v političnem, gospodarskem in kulturnem smislu precej marginalizirala, kljub samostanom, središčem pismenosti v izrazito oralni srednjeveški kulturi, in dvorom nekaterih velikih teritorialnih zemljiških gospodov, kot je bil denimo dvor pokneženih grofov Celjskih v prvi polovici 15. stoletja, kjer so bili precej dobro seznanjeni s sodobnim intelektualnim in kulturnim dogajanjem v Evropi.

MRTVAŠKI PLES

Janez iz Kastva, 1490
V cerkvi Svete Trojice v
Hrastovljah

1490

ZGODNJENOVOVEŠKO OBDOBJE

- ★ ZGODNJI NOVI VEK V SLOVENSKI ZGODOVINI JE ČAS MED KONCEM 15. IN KONCEM 18. STOLETJA. ZAČENJA SE Z DEMOGRAFSKIM OKREVANJEM PO KRIZI POZNEGA SREDNJEGA VEKA IN SE KONČUJE S PRVIMI, NE PRAV USPELIMI MODERNIZACIJSKIMI POSKUSI IN REFORMAMI TEREZIJSKE DOBE. Z DANAŠNJEGA VIDIKA JE NAJPOMEMBNEJŠI REZULTAT TEGA OBDOBJA NASTANEK SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA.

F. K. REMB, DETAJL BAROČNE
FRESKE
začetek 18. stoletja
Viteška dvorana brežiškega gradu
Posavski muzej Brežice

V gospodarstvu zgodnjega novega veka je bilo še vedno izrazito vodilno razmeroma zaostalo in nizko produktivno kmetijstvo v okviru fevdalnega zemljiškega gospodstva. Kmetijska proizvodnja je temeljila na natriletnem kolobarjenju, pridelavi žit in na pašni živinoreji.

Povečane zahteve zemljiških gospodov, davčni apetit države, inflacija, oteževanje kmečkega trgovanja in demografski pritisk, ki je povzročal drobitev kmetij - vse to je krepilo nezadovoljstvo kmetov, ki se je sproščalo v velikih nadregionalnih in regionalnih kmečkih uporih, kot so bili tisti v letih 1515, 1573, 1635 in 1713, pa tudi v vrsti lokalnih uporov.

Med neagrarnimi dejavnostmi so prevladovali cehovsko organizirane obrti po mestih. Mesta, v katerih je živelo približno 6 odstotkov prebivalstva, so bila lokalna obrtna in trgovska središča. Posamezna mesta (razen Ljubljane, ki je okoli leta 1700 štela približno

7500 ljudi, Maribora in Trsta) niso imela več kot 2000 prebivalcev.

V nekaterih panogah, kot so železarstvo, rudarstvo in platnarstvo, in v trgovini na večje razdalje je trgovski kapital spodbujal nastajanje prožnejših oblik podjetniške organiziranosti, kot sta založništvo in manufaktura, ki so značilne za zgodnji kapitalizem. V prvi polovici 18. stoletja so se pojavile in uveljavile tudi nekatere poteze merkantilizma.

Od konca 15. stoletja naprej je oblikovanje učinkovitejše državne in deželne uprave sestavilo institucionalno ogrodje za politične, finančnopolitične in verskopolične spore med deželnim knezom in deželnimi stanovci; ti spori so se končali z dokončno zmago deželnega kneza v dvajsetih letih 17. stoletja.

Velika večina slovenskega etničnega ozemlja je bila še vedno del Svetega rimskega cesarstva, ki so ga od kon-

16. stoletje

< KROŽNIK
16. stoletje
Mestni muzej Ljubljana

> KOZAREC IZ ČASA
REFORMACIJE
16. stoletje
Mestni muzej Ljubljana

ca 15. stoletja naprej imenovali Sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti. Znotraj cesarstva so slovenske dežele sodile v dedno posest avstrijskih Habsburžanov, ki so bili vladarji Štajerske, Kranjske, Koroške, Goriške in Trsta. Te dežele so skupaj tvorile Notranjo Avstrijo. Prekmurje je sodilo v ogrsko kraljestvo, obalna mesta Koper, Izola in Piran pa, tako kot Rezija, v Beneško republiko.

Otomanski imperij je bil v 16. stoletju še vedno grozeča nevarnost, vendar sta vzpostavitev sistema trdnjav na Hrvaškem in v Slavoniji v tridesetih letih 16. stoletja (Vojna krajina), ki so ga v glavnem financirale notranjeavstrijske dežele, in organizacija učinkovite signalne službe (grmade) slovenski etnični prostor dokaj učinkovito branili. V okvir samozaščitnih protiturških ukrepov sodijo tudi utrjene cerkve (protiturški tabori). Od konca 16. stoletja naprej turški vpadi velike večine slovenskega etničnega ozemlja niso več ogrožali.

Protestantske, predvsem luteranske ideje so se močneje uveljavile v tridesetih in štiridesetih letih 16. stoletja, svoj vrhunec pa so dosegle približno med letoma 1560 in 1590. Protestantizem se je razširil zlasti med plemstvom in delom meščanstva. Iz želje po širjenju »čistega evangelija« so slovenski protestanti začeli pisati in izdajati dela v slovenskem jeziku. Med njimi se je tako prvič pojavila misel o povezanosti in enotnosti ljudi, ki govorijo različne dialekte slovenskega jezika, čeprav protestantski pisci natančne meje slovenščine še niso znali in mogli nedvoumno začrtati. Vendar so Primož Trubar (ok. 1508-1586), pisec prve slovenske knjige in številnih drugih verskoliterarnih besedil, ter drugi protestantski pisci vzpostavili slovenščino kot povsem razvit knjižni jezik. Na njihovo delo se je v času katoliške prenovе in protireformacije naslonilo tudi bistveno bolj skromno katoliško verskoliterarno prizadevanje.

1508

> PRIMOŽ TRUBAR
(1508 - 1586)
pisec prve slovenske
knjige

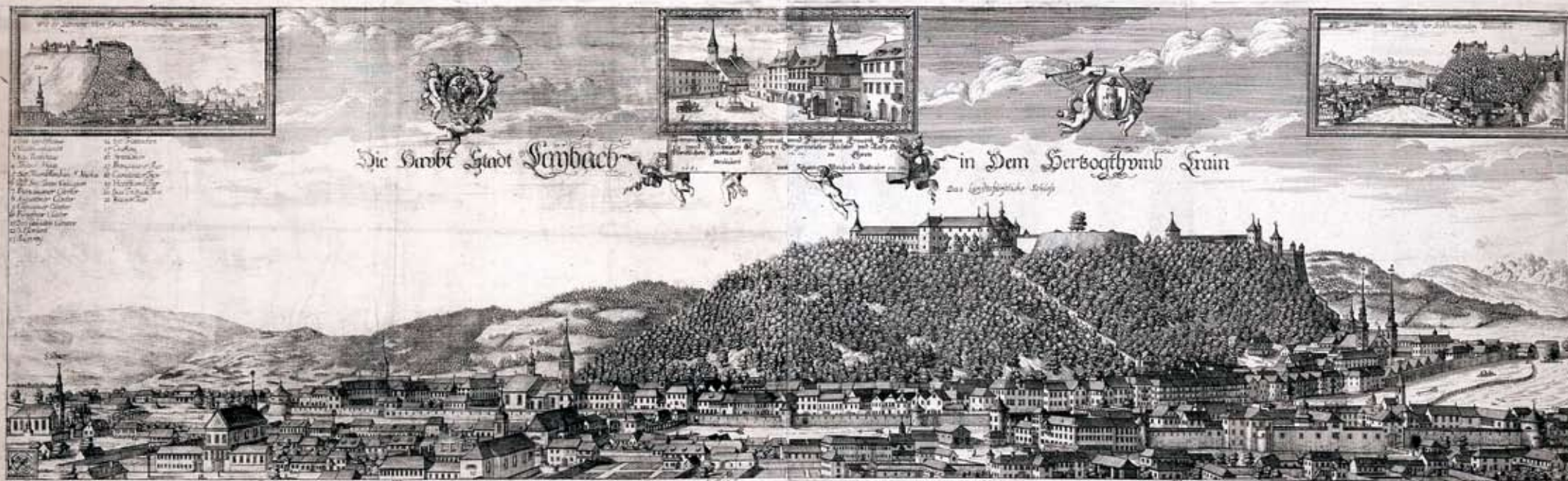
Izgon protestantskih duhovnikov, meščanstva in plemstva, verske komisije, uničevanje protestantskih knjig in drugi protireformacijski ukrepi so ob koncu 16. in v začetku 17. stoletja dokaj nasilno rekatolizirali in versko poenotili slovenske dežele (razen ogrskega Prekmurja), katoliška prenova pa je s prihodom jezuitov in kapucinov, s sistematičnim izobraževanjem duhovščine in z njeno strožno disciplino in moralo ter z novimi oblikami slikovite, k čutom usmerjene baročne pobožnosti spodbudila živahno versko življenje v duhu zmagovitega katolištva.

V zadnji četrtini 17. in v prvi polovici 18. stoletja se je na Slovenskem močno razživelo kulturno življenje. Najvidnejši rezultat te poživitve je razcvet baročne umetnosti. Ta s svetno in cerkveno arhitekturo, kiparstvom, slikarstvom in rezbarstvom še danes

bistveno prispeva k arhitekturni podobi starih mestnih jeder in k podobi cerkvenih notranjščin. Prav ob koncu zgodnjega novega veka pa je tanek sloj izobražencev misel o Slovencih kot posebni narodni skupnosti s skupno zgodovino, jezikom in kulturo izrazil neprimerno jasneje, čeprav so bili njihovi pogledi širše sprejeti šele v naslednjem obdobju.

VEDUTA LJUBLJANE
J. V. Valvasor, 17. stoletje
Mestni muzej Ljubljana

1800 - 1918

DOLGO 19. STOLETJE IN 1. SVETOVNA VOJNA

- ★ V ČASU DOLGEGA 19. STOLETJA JE BIL TUDI SLOVENSKI PROSTOR DELEŽEN MODERNIZACIJSKIH IMPULZOV, KI SO V TEMELJIH SPREMENILI NJEGOVO GOSPODARSKO, SOCIALNO, KULTURNO IN POLITIČNO PODOBO. IZBOLJŠAVE V KMETIJSTVU SO SKUPAJ Z NAPREDKOM MEDICINE IN JAVNEGA ZDRAVSTVA SPROŽILE NARAŠČANJE PREBIVALSTVA. (PROTO)INDUSTRIALIZACIJA JE SPODBUDILA SPREMINJANJE SOCIALNE STRUKTURE IN POSPEŠILA PROCES URBANIZACIJE. ZGRADITEV ŽELEZNIŠKEGA OMREŽJA JE PRINESLA REVOLUCIJO V PROMETU, DINAMIZIRALA GOSPODARSTVO IN POVEČALA MOBILNOST.

RUDOLF MAISTER
(1874 - 1934)
Mirsad Begić, 2010
Mestni muzej Ljubljana

Z revolucijo 1848 je bil zadan smrtni udarec že dolgo časa umirajoči fevdalno-stanovski družbi. Politična demokratizacija, ki je sledila obdobju neoabsolutizma, je državljanom zagotovila temeljne pravice in jih vključila v politično soodločanje. Kulturni razvoj pa je bil naravnost impozanten.

Zmagoslavje razuma, ki se je kazalo v razvoju znanosti in tehnike, je ljudi utrdilo v prepričanju, da živijo v prehodnem obdobju, ki se giblje zgolj v eni smeri: od pomanjkanja k izobilju, od neznanja k znanju, od barbarstva k civilizaciji. Brskanje po globinah preteklosti, ki je postalo kar nekakšna obsesija, je bilo zazrto v prihodnost. »Pretečnost je v razvalinah, zdajnost polna rev, prihodnost sama vir dobrot!« Neizmerna vera v napredek je odpirala optimistične perspektive. Prepričanje, da lahko človek z znanjem in marljivostjo preseže dotlej skoraj nespremenljive danosti, je postalo splošno sprejeto geslo. Meščanske vrednote, kot so delavnost,

varčnost, izobraženost in vztrajnost, so postale univerzalne. In tudi čas je postajal vedno bolj dragocen. Če so ob koncu 18. stoletja ljudje živeli v ritmu zvonov iz cerkvenega zvonika, so na predvečer prve svetovne vojne čas merili z minutami in sekundami.

Težnja po napredku pa ni bila omejena le na posameznike, ampak je veljala tudi na narode. Iz začetnih pobud tankega sloja razumnikov, ki so se – skladno s cilji absolutistične države – posvetili utilitarnemu razsvetljevanju preprostega ljudstva, se je kmalu porodila težnja po regeneraciji dotlej zanemarjenega ljudskega jezika (Zoisov krog). Jezikoslovne, etnografske, zgodovinske in druge raziskave so intelektualce postopoma privedle do spoznanja o jezikovni in zgodovinski enotnosti slovanskega prebivalstva v Notranji Avstriji (ter v Benečiji in Prekmurju). V drugi polovici predmarca je izraz Slovenec hitro izpodrival stare oznake (Kranjci, Wendi), v letih pred revolucijo pa se je uveljavil tudi po-

1853

ZEMLJEVID SLOVENSKE
DEŽELE IN POKRAJIN

Peter Kozler, 1853
Mestni muzej Ljubljana

jem Slovenija kot oznaka za prostor, na katerem prebivajo Slovenci. V krizi identitete, ki so jo sprožili procesi nadregionalnega gospodarskega in kulturnega povezovanja, sekularizacija in komunikacijska revolucija ter razkrajanje tradicionalnih oblik legitimiranja oblasti, so se tradicionalne stanovske vezi in občutek pripadnosti lokalnim in pokrajinskim skupnostim polagoma umikali občutku pripadnosti slovenskemu jeziku in slovenskemu narodu. Narod je postal najvišja vrednota.

Revolucija 1848 je omogočila prehod slovenskega narodnega gibanja iz kulture v politiko. Že nekaj tednov po izbruhu revolucije na Dunaju so slovenski intelektualci formulirali narodni program, ki je zahteval oblikovanje posebne slovenske avtonomne državne enote v federalizirani monarhiji. Program »Zedinjene Slovenije«, ki je dobil množično podporo na taborih (1868–1871), je ostal ideal slovenske politike 19. in 20. stoletja, toda

v okviru dvojne monarhije ga ni bilo moč uresničiti. Zato pa so se Slovenci lahko pohvalili z izjemnim kulturnim razvojem in so v novo državo (1918) vstopili kot gospodarsko in kulturno najbolj razvit narod Jugoslavije.

Slovenska zgodovina 1. svetovne vojne je najtesneje povezana s soško fronto, ki se je začela z vstopom Italije v vojno maja 1915. Visokogorsko bojišče, kjer so vojaki množično umirali ne le zaradi bojev, ampak tudi zaradi nevzdržnih zimskih razmer, je v slovenskem kolektivnem spominu pustilo močan pečat. A vojno so občutili vsi Slovenci. Borili so se na vseh evropskih frontah, doma pa so trpeli zaradi pomanjkanja, begunstva in splošno poslabšanih razmer. Zaledje soške fronte, ki je obsegalo skoraj polovico slovenskega ozemlja, je bilo prostor zbirališč vojske, vojaških bolnišnic in začasnih taborišč za vojne ujetnike. Konec vojne je prinesel velike politične spremembe in možnost ustvaritve prve slovenske državnosti.

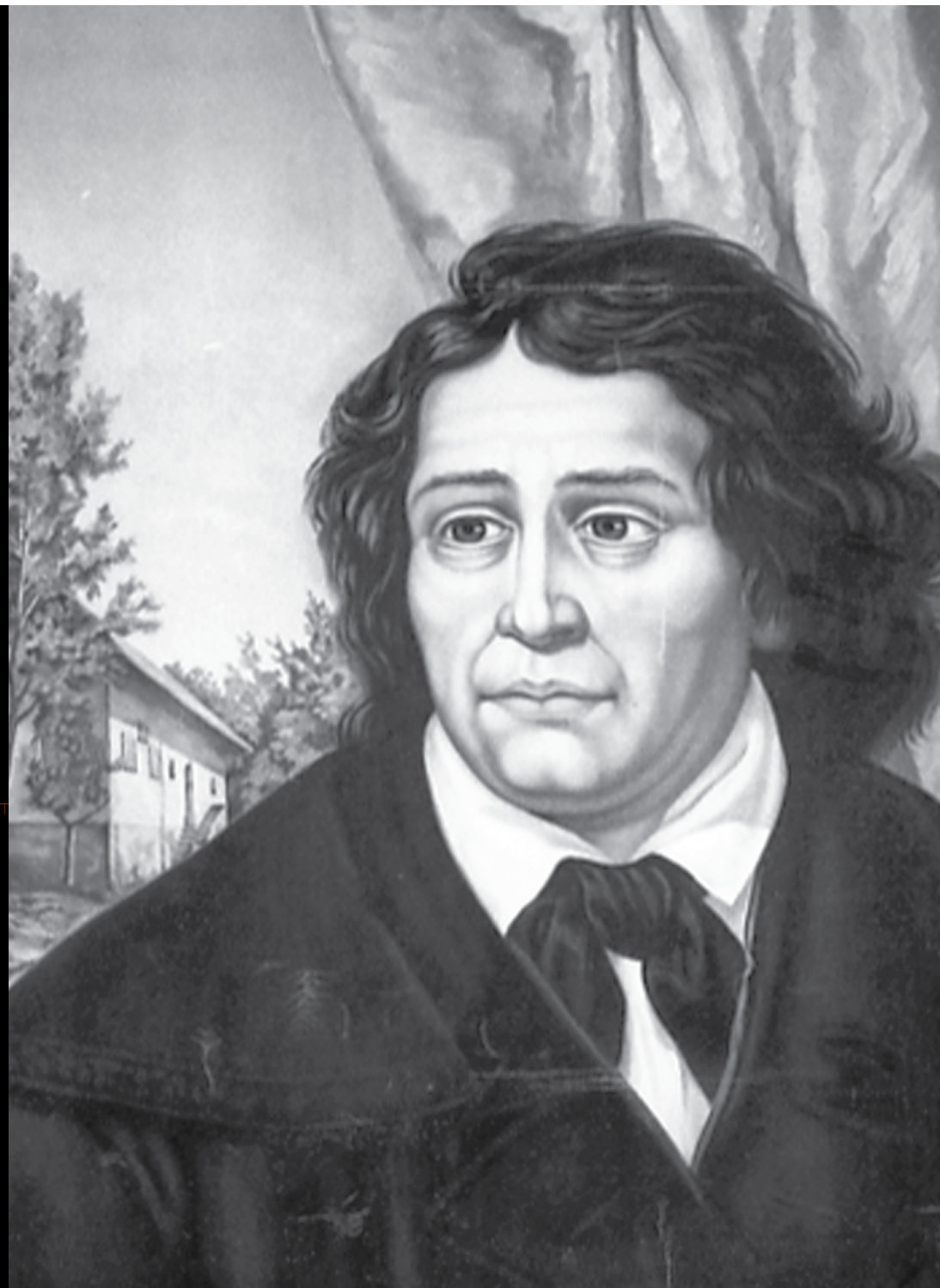
1869

1903

< VABILO NA TABOR
V VIŽMARJIH
17. maj 1869
Plakat
Muzej novejšje
zgodovine Slovenije

> FRANCE PREŠEREN
(1800 - 1849)
Alojzij Šubic, 1903
Reprodukcija, Mestni
muzej Ljubljana

1918 - 1945

JUGOSLOVANSKA KRALJEVINA IN 2. SVETOVNA VOJNA

★ KONEC PRVE SVETOVNE VOJNE SO SLOVENCİ DOČAKALI UPRAVNO RAZDELJENI V RAZPADAJOČI MONARHIJI, KI SO JO SPRAVILI NA KOLENA PORAZ V VOJNI TER NOTRANJA POLITIČNA IN NARODNOSTNA NASPROTJA. MED POLITIČNIMI ELITAMI JE OBSTAJAL KONSENZ GLEDE POLITIČNE PRIHODNOSTI - VIDELI SO JO V POLITIČNEM IN DRŽAVNEM ZDRUŽEVANJU Z JUŽNOSLOVANSKIMI NARODI. ODLOČITEV ZA DRŽAVNOPRAVNO POVEZAVO ZUNAJ AVSTRO-OGRSKE ZA SLOVENSKO POLITIČNO ELITO NI BILA LAHKA. LOJALNOST MONARHIJI JE BILA ZA VSE SLOJE, TAKO ZA PREPROSTE LJUDI KOT ZA POLITIKE, ŠE POSEBEJ PA ZA VPLIVNO DUHOVŠČINO, ŽE STOLETJA NEKAJ SAMOUMEVNEGA.

PRIPADNIKI ORLA PRI
TELOVADBI
1920
Muzej novejšje zgodovine
Slovenije

Od slovanskih narodov so jim bili po kulturi in mentaliteti najbolj sorodni Čehi in Slovaki, a ti so se odločili za svojo državo, poleg tega so bili vmes Avstrijci. O južnih Slovanih, zlasti Srbih, so imeli politiki idealizirano predstavo, dejansko pa so jih poznali slabo. Še največ pomislekov je zbujala različnost religij. Vmesni čas med razpadom dvojne monarhije in nastankom Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev je zapolnila epizoda Države Slovencev, Hrvatov in Srbov. Ta država, ki je združevala južnoslovanske dežele takrat že nekdanje Avstro-Ogrske, je obstajala 32 dni, ni bila širše mednarodno priznana in ni nadzorovala celotnega ozemlja, ki ga je določila za svojega. Kljub temu so Slovenci imeli neke vrste konfederalni status, diplomatske stike z nekaterimi državami nekdanje monarhije in vlado, ki je imela sedež v Ljubljani. Ta je opravila veliko pomembnih funkcij

prehodnega obdobja, predvsem na področju preskrbe prebivalstva in prehoda velike soške armade, ki se je prek slovenskega ozemlja vračala na različne konce nekdanje monarhije. Obenem je vodila tudi začetne boje za severno mejo.

Z združitvijo Države SHS s Kraljevino Srbijo je nastala nova država, ki je v različnih oblikah obstajala sedem desetletij. Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, od leta 1929 pa Kraljevina Jugoslavija je za Slovence pomenila novo izkušnjo v njihovem političnem razvoju. Država je kot ustavna parlamentarna kraljevina pomenila navidezno demokratično državno obliko. Priznani so bili le trije narodi, ki so bili v imenu jugoslovanstva imenovani plemena. Ves čas je potekal mednarodni politični konflikt med centralističnim in avtonomističnim konceptom.

Prvo razočaranje je Slovincem prinesla že prva ustava, sprejeta leta 1921, saj je bila centralistična in je glavno vlogo namenjala kralju. Slovenska politika, tradicionalno razdeljena na liberalni in katoliški tabor ter delavsko socialdemokracijo, od katere so se odcepili komunisti, je v novi državi ohranila svojo razdeljenost ob povečanem številu strank. Oba pomembnejša politična tabora sta se v novi državi razločevala tudi po podpori oziroma zavračanju centralističnega koncepta državne ureditve. Nov politični pojem je bilo unitarno jugoslovanstvo, po katerem naj bi se tri »plemena« zljila v en narod. To naj bi bil odgovor na vprašanje, ali je Srbija kot država zmagovalka v veliki vojni svoje ozemlje razširila s hrvaškim in slovenskim ali te dežele osvobodila.

Politična realnost kraljevine se je odražala v dejstvu, da nobena skupščina Kraljevine SHS ni dočkala svojega rednega konca, saj so bile vse razpuščene; v medvojnem obdobju

se je zamenjalo kar osemindeset vlad. Nedemokratičnost jugoslovanske države se je najbolj izrazila ob vzpostavitvi kraljeve diktature leta 1929 in oktroirane ustave leta 1931. Novo ime Kraljevina Jugoslavija je pomenilo nov unitaristični pritisk na nesrbsko prebivalstvo v državi in odpoved resničnemu konceptu parlamentarne demokracije. Leta 1939 je bil dosežen politični dogovor med Srbi in Hrvati, ki naj bi dobili avtonomijo, parlament je bil razpuščen, deloval je le senat pod kraljevim nadzorom. Prvi jugoslovanski državi v svoje meje ni uspelo vključiti vsega slovenskega prebivalstva. S koroškim plebiscitom leta 1920 in Rapalsko pogodbo leta 1921 so zunaj meja jugoslovanske države ostali koroški in primorski Slovenci (tretjina prebivalstva), na katere se je s tem začel pritisk nacionalnih večin, v Italiji tudi fašizma in v Avstriji po anšlusu leta 1938 nacizma. Enako se je godilo tudi Slovincem, ki so živeli v okviru madžarske države.

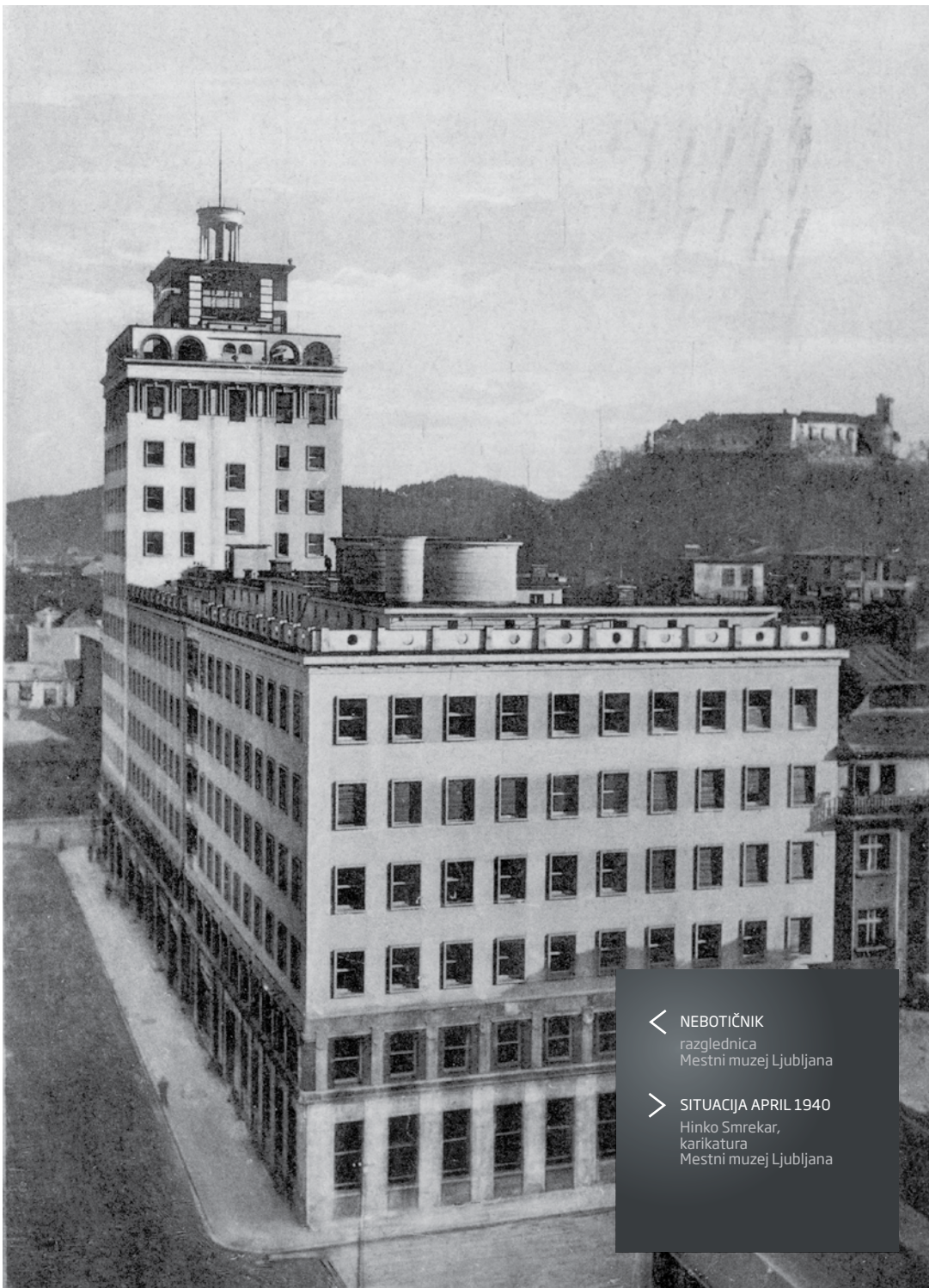
1920

> KRALJ ALEKSANDER
(1888 - 1934)
Lojze Dolinar, 1938
Mestni muzej Ljubljana

>> SLOVENSKI NARODNI
DOM V TRSTU, POTEM
KO SO GA 13.7.1920
POŽGALI ITALIJANSKI
FAŠISTI.
Muzej novejšje
zgodovine Slovenije

< NEBOTIČNIK
razglednica
Mestni muzej Ljubljana

> SITUACIJA APRIL 1940
Hinko Smrekar,
karikatura
Mestni muzej Ljubljana

Za slovensko gospodarstvo je nastanek jugoslovanske države pomenil oblikovanje novega gospodarskega prostora na ozemlju različne gospodarske razvitosti. Večja razvitost severa države in precej manjša gospodarska razvitost južnih predelov sta ostali stalnica države v vseh desetletjih njenega obstoja. Na Slovenskem je bilo to obdobje čas postopne industrializacije, ki sta jo spremljala pojav deagrarizacije podeželja in hitrejša urbanizacija mest. Prvič v zgodovini se je oblikovala mlada, pretežno jugoslovansko usmerjena gospodarska elita. Kljub centralizirani državi so imeli Slovenci prvič v zgodovini celotno šolstvo v lastnem jeziku, dobili so tudi univerzo in vrsto kulturnih ustanov, okrepila se je kultura.

Z napadom sil osi na Kraljevino Jugoslavijo 6. aprila 1941 se je za Slovence začel vojni metež druge svetovne vojne. Slovenci, razdeljeni med Nemčijo, Italijo in Madžarsko, so bili izpostavljeni najhujšemu terorju okupacije.

Cilj vseh treh okupacijskih režimov sta bila izničenje slovenstva in naselitev nemškega oz. italijanskega prebivalstva, pri čemer so uporabljali tudi genocidne metode. Oboroženi odpor je spodbudila komunistična partija, vodila pa širše zasnovana Osvobodilna fronta s številnimi organizacijami. Postal je del skupnega jugoslovanskega odporiškega gibanja, ki je bilo priznано kot del zavezniških sil v boju proti fašizmu in nacizmu v okupirani Evropi. Osvobodilna fronta je že med vojno začela graditi novo, ljudsko oblast in federalno republiko v nastajajoči novi Jugoslaviji. Del predvojnih politikov in prebivalstva je, prestrašen zaradi revolucionarnih namer osvobodilnega boja, sodeloval z okupatorji in organiziral oborožene enote proti osvobodilnemu gibanju. Že v času vojne je med partizanskim gibanjem in kolaboracijskimi enotami prišlo do ogorčenega spopada, ki se je po vojni končal z zunajsodnimi množičnimi poboji pripadnikov kolaboracijskih enot.

1933

1940

1945 - 1991

SOCIALISTIČNA JUGOSLAVIJA

- ★ JUGOSLOVANSKA DRŽAVA PO LETU 1945, POPULARNO IMENOVANA »AVNOJSKA« ALI »DRUGA JUGOSLAVIJA«, JE SVOJE TEMELJE DOBILA ŽE V ČASU VOJNE, PREDVSEM NA DRUGEM ZASEDANJU AVNOJA (ANTIFAŠISTIČNEGA SVETA NARODNE OSVOBODITVE JUGOSLAVIJE) NOVEMBRA 1943.

PRVE STEVARDESE NA
LETALIŠČU BRNIK
1962
Muzej novejšje
zgodovine Slovenije

Po vojni so oblast prevzeli politični organi osvobodilnega gibanja, ki so izvedli prve revolucionarne ukrepe, agrarno reformo in nacionalizacijo ter že v novembru 1945 organizirali prve volitve. Na teh volitvah, ki sicer niso bile izvedene demokratično, zaradi česar politični nasprotniki novih oblasti na njih tudi niso želeli sodelovati, so volivci pokazali močno podporo politiki, ki je predstavljala osvobodilni boj. Z zmago Osvobodilne fronte na volitvah je revolucionarna oblast lahko nadaljevala transformacijo države v socialističnem duhu, kar je pokazala tudi vsebina prve ustave (sprejete leta 1946), ki je bila napisana po sovjetskem vzoru, a je republikam priznavala pravico do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve.

Kot federativna enota je svojo prvo ustavo leta 1947 dobila tudi Slovenija. Kljub ideološkim pritiskom oblasti na prebivalstvo so ljudje v večini nove oblasti podpirali, kar dokazuje tudi

množičen odziv pri obnovi porušene in požgane domovine: v številnih segmentih jo je v obliki prostovoljnega dela opravljalo prebivalstvo. Za zgodnji poveljni čas je značilen tudi obračun z nasprotniki. Pripadniki vojaških enot, ki so v vojni sodelovale z okupacijskimi režimi in vojskami, so bili večinoma zunajsodno in množično pobiti na različnih koncih Slovenije, vpliv politične opozicije pa so oblasti izničile na sodnih procesih, ki so bili po obliki in namenu stalinistični.

Za prvo poveljno obdobje je značilen administrativni socializem, ki je centraliziral državo do najmanjših podrobnosti. S pariško mirovno konferenco leta 1947 je Jugoslavija dobila Primorsko, a je mejno vprašanje z Italijo ostalo še odprto. Velik pretres je pomenil spor z informbirojem leta 1948, ki je v državi sprožil hude notranje konflikte in gospodarski zastoj, v zunanji politiki pa je Jugoslavijo oddaljil od socialističnih držav.

V začetku petdesetih let se je politični pritisk oblasti postopno umiril, zaključevala se je tudi prva petletka, ki je zagotovila energetske in industrijske temelje gospodarstva nove države. Postopno se je uveljavljal poseben jugoslovanski model socializma, t. i. samoupravni socializem. Na gospodarskem področju so se v kontekstu samoupravljanja po podjetjih organizirali delavski sveti, ki so formalno vodili podjetja. Po »tržaški krizi« je bilo rešeno mejno vprašanje z Italijo in meja se je postopoma odpirala ter postajala množično prehodna. S podpisom avstrijske državne pogodbe se je Jugoslavija odpovedala Koroski, dobila pa je pravico do zaščite slovenske (in hrvaške) manjšine. Na političnem področju se je slovenska partija previdno upirala centralizmu beograjskih oblasti. Ustava leta 1963 je Jugoslavijo definirala kot »socialistično«, samoupravljanje pa je določila na vseh ravneh družbenega, političnega in gospodarskega življenja. Centralizem se je začel umikati fede-

rativnemu modelu države šele po letu 1966. Ustavni amandmaji ob koncu šestdesetih let in še zlasti ustava leta 1974 so pomenili zmago federativnega koncepta, ki je republikam določal status samostojnih držav, združenih v jugoslovansko federacijo. Jugoslavija je postala nekaj vmesnega med federacijo in konfederacijo, kljub pravici do odcepitve pa ni bilo določeno, kako bi lahko posamezna republika iz nje izstopila.

Josip Broz - Tito je kot vrhovna avtoriteta, dejansko pa kot dosmrtni predsednik države in partije ter vrhovni poveljnik vojske vzdrževal notranji mir v državi. To so mu omogočili tudi mednarodna skupnost z milijonskimi posojili, ugled, ki ga je imel kot poveljnik osvobodilnega gibanja v času druge svetovne vojne, njegov upor Stalinu in ustanoviteljska vloga v gibanju neuvrščenih. Po njegovi smrti leta 1980 so v državi izbruhnili napeti narodnostni nasprotja in ekonomska kriza. Od integrativnih

1959

1962

< PLAKAT TITOVA ŠTAFETA
1949
Mestni muzej Ljubljana

> ODPRTJE PRVE SAMOPOSTREŽNE TRGOVINE V LJUBLJANI
november 1959
Muzej novejšje zgodovine Slovenije,
Marjan Ciglič

NA POTI NA POČITNICE

60-ta leta 20. stoletja
Muzej novejšje
zgodovine Slovenije,
Edi Šelhaus

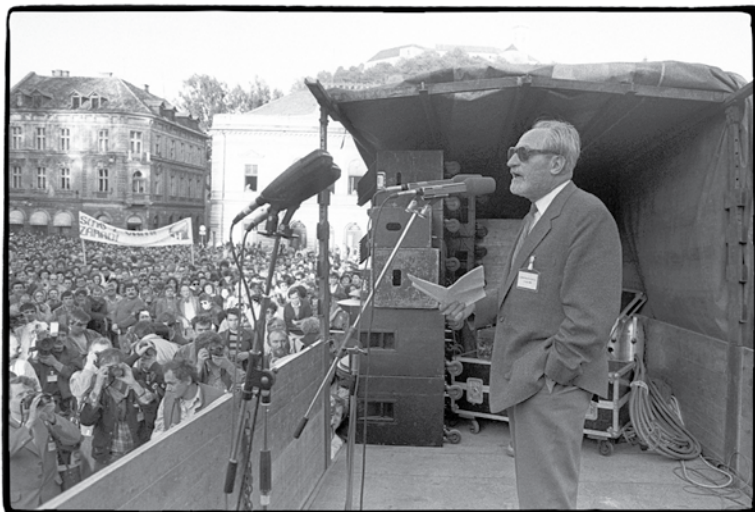
mehanizmov sta ostala JLA in nacionalno razdeljena zveza komunistov. Eden največjih problemov je postalo Kosovo. Čeprav je šlo za konflikt med srbskim in kosovskim političnim vodstvom, je konflikt vključeval tudi vsa druga republiška vodstva, saj je pomenil problem ustavne ureditve države. Z zmago nacionalistične in centralistične politike v Srbiji se je odnos med republikami začel zaostrovať, kar je v najnižji točki privedlo do gospodarske vojne Srbije proti Sloveniji. V spore se je začelo vključevati tudi armadno vodstvo, ki je tako pokazalo, da ne bo dopustilo preveč korenitih sprememb jugoslovanske države. V Sloveniji je iz heterogenih družbenih gibanj izrasla strankarska opozicija, politično ozračje se je demokratiziralo. Slovensko politično vodstvo je začelo izvajati ukrepe za zaščito republiške državnosti, po večstrankarskih volitvah leta 1990 pa je nova oblast začela sprejemati konkretne ukrepe za osamosvojitve Slovenije.

< TONE PAVČEK BERE MAJNIŠKO
DEKLARACIJO NA ZBOROVANJU
NA KONGRESNEM TRGU
8.5.1989
Muzej novejšje zgodovine
Slovenije, Tone Štojko

> PLAKAT SKUPINE NOVI
KOLEKTIVIZEM ZA
ŠTAFETO MLADOSTI
1987
Mestni muzej Ljubljana

1987

1989

od 1991

SAMOSTOJNA SLOVENIJA

- ★ POZNA OSEMDESETA LETA SO BILA V VZHODNI EVROPI OBDOBJE TURBULENTNEGA RUŠENJA KOMUNISTIČNIH REŽIMOV, RAZKRAJANJA SOVJETSKEGA IMPERIJA IN KONCA HLADNE VOJNE. V TEM OKVIRU SE JE ZNAŠLA TUDI JUGOSLAVIJA, KATERE SOCIALISTIČNA OPREDELJENOST, MEDNACIONALNI KONFLIKTI IN EKONOMSKA KRIZA, KI STA JO ZAZNAMOVALA PREDVSEM HIPERINFLACIJA IN PADEC ŽIVLJENJSKEGA STANDARDA, SO NAKAZOVALI NJEN SKORAJŠNJI KONEC.

SLOVENSKI GOZD
Darinka Mladenovič

Osamosvojitve Slovenije ni bila nena-
den korak slovenske politike, ampak
voden proces v vseh pomembnejših
institucijah političnega sistema. Slo-
venska skupščina je od jeseni 1989
sprejemala deklaracije, ustavna do-
polnila in druge akte, ki so določali
suverenost Slovenije in vzpostavljali
osnove novega pravnega reda Slo-
venije, neodvisnega od jugoslovan-
skega. 23. decembra 1990 se je 88,2
odstotka vseh volivcev na plebiscitu
o osamosvojitvi Slovenije odločilo
za osamosvojitve, kar je slovenskim
oblastem naložilo odgovornost izved-
be osamosvojitve v roku pol leta. Teh
šest mesecev je potekalo intenzivno
sprejemanje osamosvojitvene za-
konodaje ter razreševanje občasnih
konfliktov s federacijo in vojsko. Pred-
vsem slednja je Slovenijo večkrat po-
skušala zaplesti v oboroženi konflikt,
ki bi upravičil njeno posredovanje. Ko
je JLA poskušala izvesti razorožitev
slovenske Teritorialne obrambe, je
slednji uspelo del orožja skriti in ga
zadržati, v tajnosti pa je del častnikov

TO postavil tudi temelje organizacij-
skih pogojev vojaškega dela osamo-
svojitve.

25. junija 1991 je bila na Trgu republi-
ke v Ljubljani razglašena osamosvoji-
tev Republike Slovenije. Še isto noč je
po nalogu zvezne vlade zvezni sekre-
tariat za notranje zadeve ob pomoči
JLA nameraval prevzeti nadzor nad
državnimi mejami v Sloveniji. Deset-
dnevna vojna, ki je sledila razglasitvi
samostojnosti in neodvisnosti, se
je končala s pogajanjem na Brionih, na
katerih je sodelovala tudi evropska
diplomacija. Z Brionsko deklaracijo so
bila za tri mesece ustavljena izvajanja
slovenske samostojnosti, Evropska
skupnost pa se je zavezala k sprejetju
slovenske samostojnosti.

Mednarodno priznanje in vključeva-
nje Slovenije v ključne mednarodne
organizacije, kot je OZN, je bilo pri-
oritetna naloga slovenskih oblasti v
letu po osamosvojitvi, zagotoviti pa
so morale tudi druge osamosvojitve-

ne ukrepe, kot na primer uvedbo la-
stne valute. Po vključitvi Slovenije v
mednarodno skupnost se je za našo
državo začelo obdobje tranzicije, ki so
jo zaznamovali privatizacija, denacio-
nalizacija in prehod iz socialističnega
v tržno gospodarstvo. V novih pogo-
jih tržnega gospodarstva je Slovenija
doživela velike uspehe pri gospodar-
skem razvoju predvsem v primerjavi z
drugimi tranzicijskimi postsocialistič-
nimi deželami v Evropi. Ekonomski in
politični odnosi z nekdanjimi jugoslo-
vanskimi republikami so se postopo-
ma normalizirali. A tranzicijski čas in
uveljavitev liberalnih kapitalističnih
ekonomskih načel brez primerne
socialne regulacije sta za Slovenijo
pomenila tudi hitro rastoče socialne
razlike in osiromašenje dela prebival-
stva, vezanega na nekonkurenčno in-
dustrijo, ki je v množici stečajev nekoč
pomembnih podjetij nezadržno pro-
padala. Nezmožnost slovenske politi-
ke, da bi zagotovila pravo ravnovesje
med socialno državo in gospodarskim
okoljem, ki bi omogočalo rast novih,

razvojno usmerjenih podjetij, se je
začela kazati ob poskusih ohranjanja
životarjenja nekdanjih gigantov, kot
so bili Litostroj, TAM in Mura. Nove
priložnosti, ki jih je ponujalo tržno
gospodarstvo, in odpoved nekaterih
nekdanjih socialnih pravic, ki so bile
posebnost socialistične države, so
v slovenski družbi povzročile velike
spremembe.

Kljub tranzicijskim težavam in ne-
nehno zaskrbljenim projekcijam eko-
nomistov je Sloveniji uspelo pravo-
časno zadostiti kriterijem za vstop
v Evropsko unijo leta 2004, ko se je
pridružila tudi vojaški zvezi NATO, ter
za prevzem evra v začetku leta 2007.
V prvi polovici leta 2008 je Slovenija
predsedovala Evropski uniji.

1991

SLOVESNOST NA TRGU
REPUBLIKE
1991
Marjan Garbajs

VOJAKI JUGOSLOVANSKE
ARMADE ZAPUŠČAJO
SLOVENIJO
1991
Marjan Garbajs

> LIPICANCI
Darinka Mladenovič

> CERKEV SV. MIHAELA
V ČRNI VASI NA BARJU
arhitekt Jože Plečnik
Darinka Mladenovič

> CERKNIŠKO JEZERO
Darinka Mladenovič

G KRALJ ALEKSANDER,
Lojze Dolinar, 1938
Mestni muzej Ljubljana

H JOSIP BROZ TITO,
Boris Kalin, 1948
Mestni muzej Ljubljana

**I ZEMLJEVID SLOVENSKE
DEŽELE IN POKRAJIN,**
Peter Kozler, 1853
Mestni muzej Ljubljana

D BIBLIJA,
Jurij Dalmatin, 1584
Mestni muzej Ljubljana,
faksimile

E SVETA TROJICA,
Francesco Robba, 1721
Mestni muzej Ljubljana

F RUDOLF MAISTER,
Mirsad Begić, 2010
Mestni muzej Ljubljana

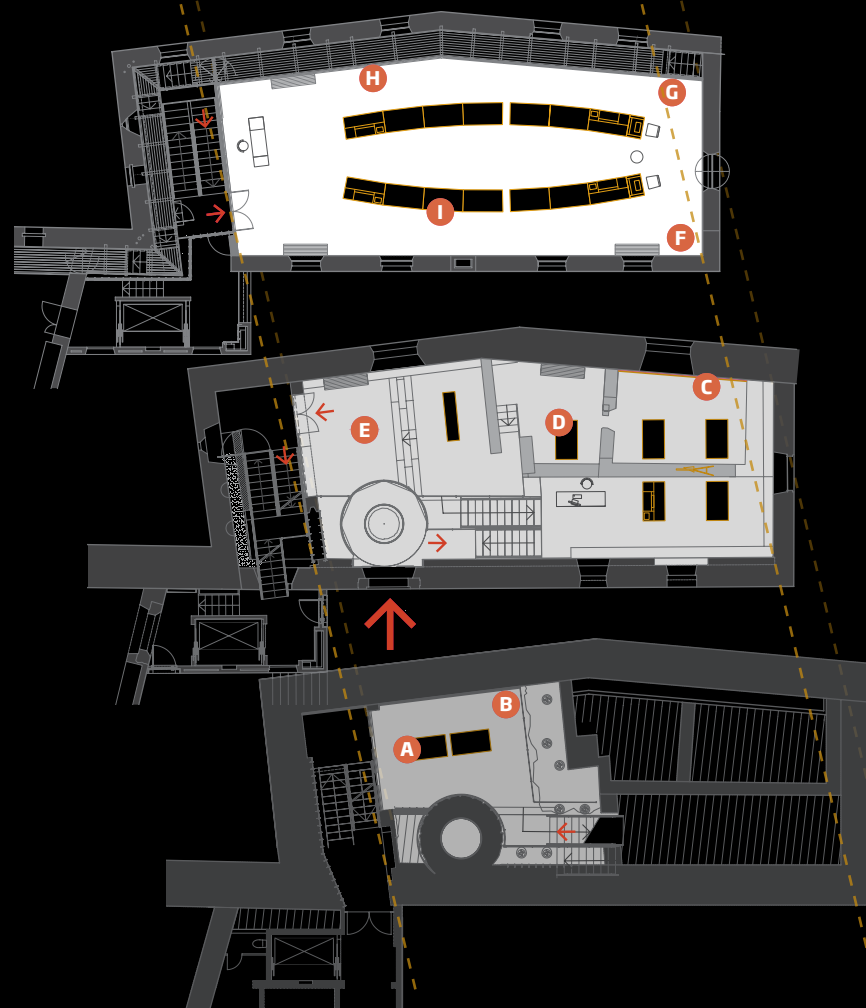
C MRTVAŠKI PLES,
Janez iz Kastva, 1490
V cerkvi Svete Trojice v Hrastovljah

A SITULA Z VAČ,
5. stoletje pr.n.št.
Narodni muzej Slovenije

B EMONEC,
2. stoletje
Narodni muzej Slovenije

VODJA

prof. dr. Božo Repe

AVTORJI

prof. dr. Janez Bogataj, prof. dr. Janez Cvirn,
prof. dr. France M. Dolinar, Matija Janežič,
doc. dr. Tomaž Kladnik, dr. Tone Kregar,
izr. prof. dr. Janez Marolt, prof. dr. Dušan Nečak,
prof. dr. Božo Repe, Irena Šinkovec, doc. dr. Marko Štuhec,
mag. Blaž Vurnik

PREDMETI

Muzej in galerije mesta Ljubljane / Mestni muzej
Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, Muzej novejšje
zgodovine Slovenije, Arhiv republike Slovenije, Narodna
galerija Slovenije, Pokrajinski muzej Celje, Pokrajinski
muzej Maribor, Pokrajinski muzej Ptuj, Pokrajinski muzej
Koper, Dolenjski muzej Novo mesto, Posavski muzej
Brežice, Belokranjski muzej Metlika, Koroški pokrajinski
muzej, Kobarški muzej, Muzej narodne osvoboditve
Maribor, Muzej novejšje zgodovine Celje, Vojaški muzej
slovenske vojske, Vojni muzej Logatec, Zgodovinski arhiv
Ljubljane, Miklova hiša Ribnica, Slovenski verski muzej,
Mirsad Begič, Jakov Brdar, Pipistrel d.o.o.,
Dr. Viljenka Škorjanec, Častivredni vinski konvent
sv. Urbana Ljubljana.

FILMSKO GRADIVO IN FOTOGRAFIJE

Slovenski filmski arhiv, RTV Slovenija, Fotodokumentacija
Dela, Libra News d.o.o., neodvisna medijska produkcija,
Video produkcija Kregar, Gregor Babič, David Badovinac,
Arhej d.o.o., Valentin Benedik, Marjan Garbajs,
Andrej Gaspari, Sašo Kovačič, Tomaž Lauko,
Alenka Mihorič, Darinka Mladenovič, Hrvoje Oršanič,
Matevž Paternoster, Zvone Pelko, Janez Rupnik,
Nejc Saje, Bojan Salaj, Marko Smerke in
fotodokumentacija slovenskih muzejev.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

728.81(497.4Ljubljana)(091)

LJUBLJANSKI grad : slovenska zgodovina : razstava / [avtorji
Janez Bogataj ... [et al.] ; fotografije Valentin Benedik ... et
al.]. - Ljubljana : Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2010

ISBN 978-961-6509-21-3

1. Bogataj, Janez, 1947-

251514880

VODJA IN KONCEPT POSTAVITVE

Irena Šinkovec

KOORDINACIJA VSEBINA / PRODUKCIJA

mag. Blaž Vurnik

OBLIKOVALSKA ZASNOVA

Majda Kregar, Miha Kerin

PRODUKCIJSKA SKUPINABrane Filipič, Miha Kerin, mag. Katarina Toman Kracina,
Majda Kregar, Nejc Saje, Irena Šinkovec, Peter Žmak**OBLIKOVANJE**Ambient d.o.o., RPS d.o.o., Irena Šinkovec,
Zavod Strup produkcija**KONSERVATORSKI IN RESTAVRATORSKI
POSEGI, IZDELAVA KOPIJ IN SCENOGRAFIJ**

Vodja: mag. Katarina Toman Kracina
Maja Banović, Jože Drešar, Restavratorski center Slovenije,
Alenka Drol, Borut Kamšek, Roman Kamšek, Jože Kovačič,
Damijan Kracina, Gregor Nartnik, Špela Špojler - Ocvirk,
Miran Pflaum, Narodni muzej Slovenije, RPS d.o.o.,
Janko Samsa, Bojana Zavodnik.

MULTIMEDIJE IN GRAFIKE

Vodja produkcije
Programiranje multimedijjskih vitrin
Grafično oblikovanje multimedijjskih vitrin
Montaža in grafična obdelava video vsebin
Programiranje brskalnikov vsebin
Ilustracija, scenografija
Asistent scenografije
Montaža video vsebin
Urejanje brskalnikov vsebin
Izdelava specialnih efektov
Uvodni filmi

Nejc Saje, Zavod Strup produkcija
Jasmin Talundžić, Propaganda d.o.o.
Janko Mandić
Blaž Čadež, Strup d.o.o.
Srđan Prodanović
Gregor Nartnik, atelje NAGI
Damjan Horvat
Tomaž Gorkič
Anja Kuhar
Nejc Saje, Blaž Čadež
Nina Cijan, Anton Jurečič (igra), Nejc Saje (kamera),
Empera3zz (maska), Tina Bonča, Sandra Brlan (kostumi),
Sašo Kalan (zvočna podoba), Srečko Čoragič (Cast),
Tomaž Gorkič (mikroman), Mateja Dermelj (jezikovni pregled),
Jaka Ivanc (pomoč)

Video igreBugbrain Inštitut; kreativni vodja in programer:
Dušan Kastelic; grafika in animacije: Igor Šinkovec**DIGITALIZACIJA GRADIVA**

Matej Satler

**POSTAVITEV RAZSTAVE
IN RAZSTAVNA OPREMA**

RPS d.o.o.

RAČUNALNIŠKO KRMILJENJE IN OPREMA

Ličar Solutions d.o.o., Propaganda d.o.o.

VIDEO NADZORNI SISTEM

Ličar Solutions d.o.o.

AVDIOVODENJE

Lambda s.p.

**CELOSTNA GRAFIČNA PODOBA
IN INFORMACIJSKA GRAFIKA**

Planar d.o.o.

JEZIKOVNI PREGLED

Katja Paladin

**PREVOD V ANGLEŠKI JEZIK
IN JEZIKOVNI PREGLED**Murray Bales, Darja Erbič, Marjana Karer,
Multilingual prevajalska agencija**PROMOCIJA, PEDAGOŠKI
IN ANDRAGOŠKI PROGRAMI**

Komunikacijska služba Muzeja in galerij mesta Ljubljane

**PRENOVA GRADU
Arhitektura**

Ambient d.o.o.; Miha Kerin, Majda Kregar, Edo Ravnikar,
Smiljan Buzeti, Brane Kregar, Sonja Podbreznik
Konstatburo d.o.o., Edo Štok
Install d.o.o.
Eldata d.o.o.

**Statika
Strojne inštalacije
Elektro inštalacije**

SLOVENSKA ZGODOVINA
SLOVENIAN HISTORY
LJUBLJANSKI GRAD · LJUBLJANA CASTLE

Mestna občina Ljubljana
župan Zoran Jankovič

Razstava
Muzej in galerije mesta Ljubljane
direktor Blaž Peršin

Razstavišče
Ljubljanski grad
Festival Ljubljana

Junij 2010

SLOVENSKA ZGODOVINA
SLOVENIAN HISTORY
LJUBLJANSKI GRAD LJUBLJANA CASTLE